

AUTEURSRECHT: NUTTIG EN LASTIG

Jos Damen
Hoofd Bibliotheek
Afrika-Studiecentrum
van Universiteit Leiden

Nederlandse GLAM-instellingen (*galleries, libraries, archives & museums*) willen zich graag openstellen en hun schatten digitaal tonen. Waar krijgen ze mee te maken? In deel 3 van een serie van zes: hoe het auteursrecht fotografen en schrijvers beschermt maar soms ook brede verspreiding van informatie in de weg zit.

De komst van internet zorgde ervoor dat de meeste mensen veel zaken gratis konden gebruiken. Films, muziek, foto's en teksten zijn vanaf 1990 in enorme hoeveelheden open beschikbaar gekomen. Dat gaat in tegen financiële logica: aan het eind van de rit moeten de makers van al dat moois toch worden betaald? Die veronderstelling ligt namelijk ten grondslag aan het auteursrecht: mensen die iets scheppen worden linksom of rechtsom beloond voor hun inspanningen.

Bibliotheken, archieven en musea hadden in de vorige eeuw in het algemeen nauwelijks te maken met het auteursrecht. Bibliotheken droegen wel – vanaf begin jaren negentig – een leenvergoeding af aan een stichting die dat weer verder moest verdelen. En GLAM-instellingen vroegen aan hun klanten geld voor een gemaakte foto van een stuk uit hun collectie, als verwerkingskosten. De laatste jaren is dat echter enorm veranderd. Musea stellen digitale afbeeldingen van hun schilderijen en beelden open beschikbaar, archieven doen dat met oude foto's en archiefstukken, en bibliotheken met boeken en kaarten. En dan komt het auteursrecht direct om de hoek kijken.

Eigendom = geen auteursrecht

Het is een misverstand om te denken dat eigendom ook auteursrecht inhoudt. Als ik een schilderij koop van een kunstenaar, blijft deze kunstenaar eigenaar van het auteursrecht op het schilderij, ook al is de stoffelijke versie in mijn bezit. Hetzelfde geldt voor archieven, musea en bibliotheken: het in bezit hebben van een kunstvoorwerp houdt niet automatisch in dat het auteursrecht ook 'overgenomen' wordt.

70-jaarregel

Op 1 januari van elk jaar vieren zowel open access-fanaten als fabrikanten een feestje.

Victory Boogie Woogie (1944) van Piet Mondriaan die meer dan 70 jaar geleden stierf, dus dit werk is vrij van auteursrecht.

In Nederland geldt namelijk de Auteurswet van 1912 (<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001886/>) waarvan artikel 37.1 luidt: 'Het auteursrecht vervalt door verloop van 70 jaren, te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op het sterfjaar van de maker'. Dit betekent dat ook op 1 januari 2021 weer duizenden werken van legio schilders, schrijvers en fotografen 'vrijvallen'. Mondriaan kwam pas in 2015 (70 jaar na zijn overlijden) breeduit op theedoeken, schriften en posters, want toen hoefde je de erven Mondriaan niet meer te betalen. Werken waarvan de auteur niet bekend is ('anonieme' werken, art. 38.1) vallen ook onder die 70-jaarregel – als je tenminste goed hebt uitgezocht of de maker echt niet bekend is.

Uitzonderingen

Er zijn enkele uitzonderingen op de regel van 70 jaar *na de sterfdatum*. De belangrijkste, zeker voor organisaties, is dat auteursrecht toekomt aan degene in wiens opdracht werk is vervaardigd (art. 7 en 8). Dat betekent dat zowel medewerkers van commerciële organisaties als van overheidsinstanties niet zelf auteursrecht kun-

Diepenbrock, Mahler en Mengelberg bij Valkeveen (1906), collectie Stadsarchief Amsterdam. Foto is van Hendrik de Booy (1867-1964), dus niet vrij van auteursrecht.

nen claimen (als ze in dienst zijn), maar dat het recht dan ligt bij de organisatie, tot 70 jaar na publicatie.

Een andere zeer belangrijke uitzondering is de panoramavrijheid (FoP, Freedom of Panorama). Dit betekent dat je kunstwerken en gebouwen in de openbare ruimte mag fotograferen en die foto's vrij mag gebruiken. In Nederland staat dat netjes in de Auteurswet (art. 18), maar in veel landen (bijvoorbeeld Frankrijk, Italië en Griekenland) geldt die panoramavrijheid niet.

Ingewikkeld

Auteursrecht is ingewikkeld, ook omdat de details dus in veel landen verschillen. Toch is het aantal rechtszaken per jaar op de vingers van een hand te tellen. Tegelijk is auteursrecht mooi, omdat het ervoor zorgt dat schrijvers, fotografen en kunstenaars betaald krijgen voor hun inspanningen. Voor bibliotheken en musea kan auteursrecht lastig zijn, omdat online beschikbaarstelling van materiaal uit de laatste decennia daarmee moeilijk is. Gelukkig weten GLAM-instellingen daar steeds beter mee om te gaan.